

Opgave 2 Doen wat je denkt

Dat had je gedacht! is de titel van het boek dat hoogleraar cognitiefilosofie Marc Slors in 2012 uitbracht. Hij levert in dit boek een bijdrage aan het debat dat al enige jaren woedt tussen hersenwetenschappers en filosofen. Het is het debat over de vraag of de vrije wil nu wel of niet bestaat. Slors' opvatting is dat de resultaten van hersenonderzoek helemaal niet tegenover onze alledaagse ervaring van onszelf en de vrije wil staan. Hersenwetenschap verandert weliswaar ons inzicht in bijvoorbeeld bewustzijn, besluitvorming en wilsbekwaamheid, maar – stelt Slors – hersenwetenschap zegt zo goed als niets over de vrije wil. Sommige van de door Slors aangehaalde hersenwetenschappers die de vrije wil verwerpen, doen dat op grond van experimenten die door Benjamin Libet in de jaren zeventig van de vorige eeuw zijn uitgevoerd. Eén van deze hersenwetenschappers is Dick Swaab.

- 2p 7 Waarom verwerpt Swaab op grond van de experimenten van Libet het bestaan van een vrije wil?
Gebruik in je antwoord een uitleg van het verband tussen Libets experiment en vrije wil als bewuste aansturing.

Libet trok uit zijn experiment de conclusie dat 'vrij niet-willen' wél mogelijk is. Hij gebruikte hiervoor de aanduiding 'vetorecht'. Volgens Slors is het inconsistent om te concluderen dat de vrije wil niet bestaat en toch van de mogelijkheid van vrij niet-willen uit te gaan. Ook de filosoof Daniël Dennett heeft kritiek op de conclusies die worden getrokken uit de experimenten van Libet.

- 2p 8 Leg uit welke kritiek Dennett heeft op conclusies uit Libets experiment. Beargumenteer vervolgens waarom de conclusie van Libet dat we beschikken over vetorecht op basis van zijn eigen experiment inconsistent kan worden genoemd.

In de inleiding van zijn boek *Dat had je gedacht!* haalt Slors een bekende anekdote aan om zijn standpunt duidelijk te maken dat hersenwetenschap niets over de vrije wil zegt.

tekst 5

Een bioloog heeft bij wijze van experiment een spin, Edwin, getraind om bevelen op te volgen. Als de bioloog roept “lopen Edwin!” gaat Edwin lopen. De bioloog besluit na te gaan wat het effect op Edwin is als hij hem telkens twee pootjes uittrekt. (...)

Edwin blijkt steeds tot zijn gebruikelijke dressuur geneigd te zijn, al gaat dat steeds moeizamer. De laatste twee pootjes van Edwin verdwijnen. Daar ligt hij als een pootloos rompje. “Lopen Edwin!” roept de bioloog. (...)

Wanneer er niets gebeurt, concludeert de bioloog in zijn rapport: Als een spin alle acht de poten worden uitgetrokken, wordt hij doof.

bron: Marc Slors, Dat had je gedacht!, 2012

Volgens Slors lijken hersenwetenschappers die concluderen dat de vrije wil niet bestaat op de bioloog in deze anekdote die ten onrechte een causaal verband veronderstelt tussen het ontbreken van de pootjes en de doofheid van de spin.

Hersenwetenschappers hebben aangetoond dat we veel meer op de automatische piloot handelen dan we zelf denken. Dit vraagt volgens Slors weliswaar om een bijstelling van ons zelfbeeld, maar heeft volgens hem even weinig te maken met de vrije wil als de veronderstelde doofheid van de spin Edwin met het ontbreken van zijn pootjes.

Om aan bovenstaande begripsverwarring rondom ‘vrije wil’ een einde te maken, zou een definitie van ‘vrije wil’ kunnen worden opgesteld.

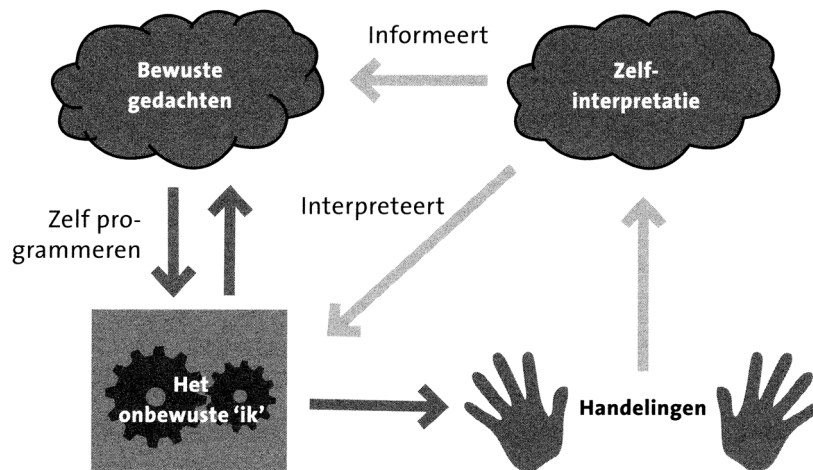
Slors denkt dat er een vrije wil kan bestaan.

- 3p **9** Geef een definitie van vrije wil die de opvatting van Slors ondersteunt. Beargumenteer aan de hand van jouw definitie en de principes van ultieme oorzaak en alternatieve mogelijkheden dat een vrije wil mogelijk is.

Volgens Slors wordt ons gedrag inderdaad aangestuurd door onbewuste processen, maar door middel van zelfinterpretatie en bewuste voornemens kunnen we volgens hem wel degelijk invloed uitoefenen op ons eigen onbewust aangestuurde gedrag.

Hij vergelijkt ons bewuste ik daarom liever met een navigatiesysteem in de auto, bijvoorbeeld de TomTom, en ons onbewuste ik met de bestuurder van de auto.

Op de volgende bladzijde staat een schematische weergave van ‘het zelf’ volgens Slors.

- De filosoof Charles Taylor maakt in zijn filosofie over 'het zelf' gebruik van de term 'herevaluatie' en, net als Slors, van de term 'zelfinterpretatie'.
- 4p 10 Geef een overeenkomst en een verschil tussen 'zelfinterpretatie' volgens de filosofie van Taylor en 'zelfinterpretatie' volgens het schema van Slors. Beargumenteer je antwoord aan de hand van een uitleg van de begrippen 'herevaluatie' en 'conception of the self'.

In zijn boek verwijst Slors naar hersenwetenschapper Victor Lamme en naar experimenten met split-brain-patiënten, mensen bij wie communicatie tussen de twee hersenhelften onmogelijk is geworden. Op basis van onderzoeken zoals met Joe uit onderstaande tekst 6 concludeert Lamme dat onze hersenen een soort kwebbeldoos zijn. Onze hersenen proberen altijd een verhaal te verzinnen over wat we aan het doen zijn, zoals een kwebbeldoos dat zou doen.

tekst 6

Lamme vergelijkt het bewustzijn met een kwebbeldoos in ons hoofd die het nodig vindt om commentaar te leveren bij alles wat we – onbewust – doen. Wanneer we ons bewust zijn of worden van de motieven van ons handelen, vertellen we eigenlijk een verhaal over onszelf. Dit blijkt bijvoorbeeld uit experimenten met *split-brain-patiënten*, waarbij communicatie tussen de twee hersenhelften onmogelijk is geworden.

Wanneer in de ene helft van het visuele veld van split-brain-patiënt Joe een bordje gehouden wordt met daarop het commando 'loop!', staat Joe op en begint te lopen.

Als hem gevraagd wordt waarom hij opstaat geeft de hersenhelft die het bordje niet gezien heeft, antwoord. Ondanks het feit dat hij het antwoord niet kan weten, geeft hij toch een reden: "Omdat ik even een glaasje water wil halen."

naar: Marc Slors, *Dat had je gedacht!*, 2012

We proberen volgens Lamme achteraf een rationele rechtvaardiging voor ons gedrag te geven, terwijl experimenten met split-brain-patiënten ons zouden laten zien dat we eigenlijk altijd maar wat verzinnen, zonder dat we dat in de gaten hebben.

Ook de filosoof John Gray baseert zijn opvattingen op modern wetenschappelijk onderzoek.

- 3p 11 Leg uit wat de uitkomsten van modern psychologisch onderzoek volgens Gray betekenen voor de rationaliteit van keuzes.

Beargumenteer met behulp van Gray met welk standpunt jij het eens bent: is het bewustzijn te vergelijken met een kwebbeldoos zoals Lamme dat doet, of is het bewustzijn te vergelijken met een navigatiesysteem zoals Slors dat doet? Beargumenteer je antwoord voor beide standpunten.

Hersenwetenschap heeft volgens Slors aangetoond dat ons bewustzijn in grote mate gedetermineerd is. Maar vrije wil heeft volgens hem meer met onze eigenheid dan met ons bewustzijn te maken. Handelingen zijn volgens Slors vrij als we kunnen uitleggen waarom we doen wat we doen op een manier die aansluit bij onze identiteit: een handeling moet passen bij de waarden, wensen en overtuigingen die je hebt.

De filosoof John Stuart Mill legt ook een verband tussen vrije wil en identiteit.

- 2p 12 Leg uit of de opvatting van Mill dat men actief betrokken moet zijn op de vorming van het eigen karakter in het schema van Slors te herkennen is. Beargumenteer vervolgens of Slors zich op de filosofie van Mill kan beroepen om te onderbouwen wat hij onder 'het zelf' verstaat.